

ΟΔΗΓΟΣ ΔΡΑΣΗΣ

Αθήνα: Πόλη για όλες τις ηλικίες

Βιωματική χαρτογράφηση με άτομα της τρίτης ηλικίας
στη γειτονιά της Κυψέλης

Συγγραφική ομάδα / Επιμέλεια έκδοσης

Εύα Γρηγοριάδου, Μαριτίνα Βλαχάκη
(URBANA AMKE)

Εικονογράφηση

Χρύσω Χαραλάμπους

Φωτογραφικό υλικό

Μαρία Ξανθοπούλου, Δήμητρα Γκιώντε

@URBANA

www.urbana.gr

Αθήνα, Φεβρουάριος 2023

urbana

Η δράση “Αθήνα: πόλη για όλες τις ηλικίες” υλοποιήθηκε με δωρεά από το **TIMA Κοινωνικός Ίδρυμα** στο πλαίσιο του προγράμματος “Σημεία Στήριξης” που συγχρηματοδοτούν 8 κοινωνικοί οργανισμοί.

Περιεχόμενα

Η ιδέα της δράσης	σελ. 4
Οι στόχοι της δράσης	σελ. 6
Η ταυτότητα της δράσης	σελ. 7
Η μεθοδολογία της δράσης	σελ. 8
Η πιλοτική εφαρμογή στην Κυψέλη	σελ. 19
Προσαρμογή της μεθοδολογίας για άτομα της τρίτης ηλικίας	σελ. 30
Συμπεράσματα της πιλοτικής εφαρμογής ..	σελ. 32
Συλλογικός χάρτης	σελ. 38
Αντίκτυπος & Επόμενα βήματα	σελ. 41

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International Licence

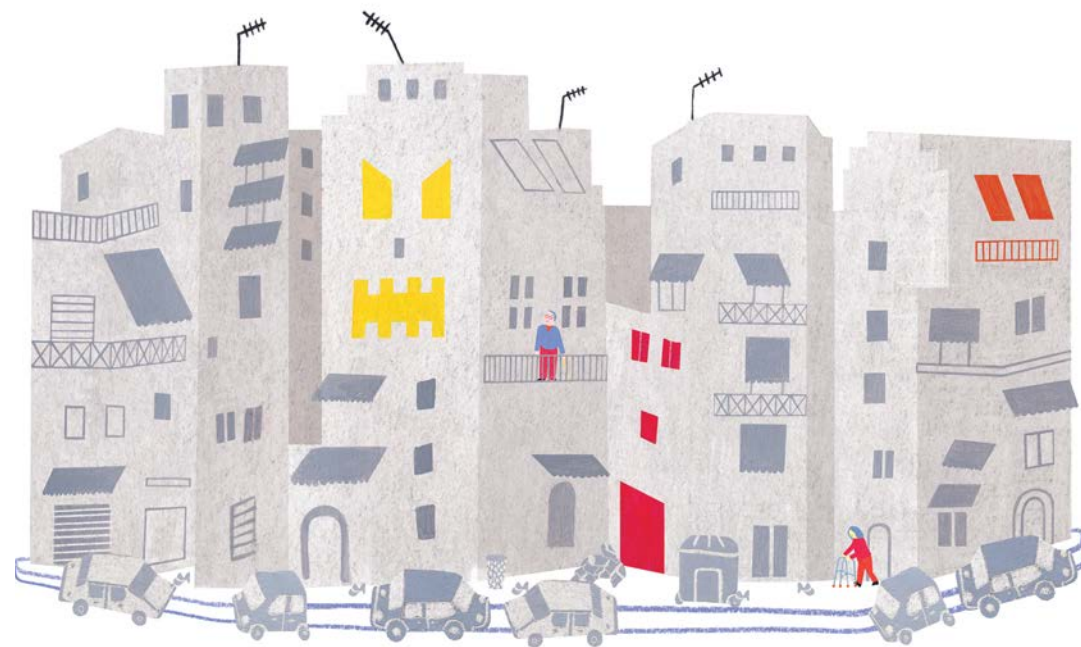
Η ιδέα της δράσης

Τα άτομα της τρίτης ηλικίας αποτελούν την **πιο περιθωριοποιημένη ηλικιακή ομάδα στον δημόσιο χώρο της πόλης**. Σύμφωνα με έρευνες, κάποια από τα κυρίαρχα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθημερινά είναι η υψηλή ταχύτητα των αυτοκινήτων, ο μικρός χρόνος διάρκειας των φωτεινών σηματοδοτών, η έλλειψη διαβάσεων πεζών, καθώς και η έλλειψη ή η υποβάθμιση χώρων πρασίνου και χώρων ανάπαυλας στον δημόσιο χώρο (Alalhesabi & Rafiqe, 2013). Μάλιστα, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ (2020), το 50,0% νεκρών πεζών σε οδικά τροχαία ατυχήματα παρατηρείται στις/στους 65 ετών και άνω.

Όλα τα παραπάνω επηρεάζουν τόσο την **αυτόνομη κινητικότητα** των ατόμων της τρίτης ηλικίας στην πόλη, όσο και την **ψυχική τους υγεία** γενικότερα. Αυτό που παρατηρούμε είναι, πολύ συχνά, άτομα της τρίτης ηλικίας - ακόμη εντονότερα οι γυναίκες- να έχουν ένα γενικευμένο αίσθημα ανασφάλειας, φόβου και απειλής όταν κινούνται στην πόλη, πόσο μάλλον κατά τις νυχτερινές ώρες. Υπάρχει έντονο αίσθημα φόβου τόσο για κάποιο ενδεχόμενο ατύχημα ("Φοβάμαι μη σκοντάψω και πέσω στο πεζοδρόμιο..", όπως αναφέρει μία συμμετέχουσα των εργαστηρίων) όσο και για κάποια ανεπιθύμητη παρενόχληση ("Είμαι καχύποπτη... θέλουν να με βοηθήσουν στο δρόμο, αλλά φοβάμαι μη με κοροϊδέψουν..." όπως αναφέρει μία άλλη συμμετέχουσα των εργαστηρίων). Σταδιακά, πολλά από τα άτομα της τρίτης ηλικίας προτιμούν να περιορίζονται στο σπίτι (όπου νιώθουν περισσότερο ασφαλείς), μειώνοντας στο ελάχιστο τις δραστηριότητές τους εκτός σπιτιού. Ως αποτέλεσμα, χάνουν την αυτονομία τους στην καθημερινή ζωή στην πόλη, καθώς εξαρτώνται για εξωτερικές εργασίες από άλλα μέλη της οικογένειας ή της κοινότητάς τους, και με την πάροδο του χρόνου αποκόπτονται από τα κοινά.

Βασικός στόχος της URBANA είναι η διασφάλιση του δικαιώματος στην πόλη για όλα τα άτομα, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε κοινωνικές ομάδες οι οποίες παραδοσιακά απείχαν ή συμμετείχαν λιγότερο στον σχεδιασμό των σύγχρονων πόλεων (γυναίκες, παιδιά, έφηβες/οι, ηλικιωμένα άτομα, ΑμεΑ, κ.ά). Πιστεύουμε ότι οι πόλεις είναι ζωντανές, μπορούν και χρειάζεται να αλλάξουν ώστε **να προσαρμοστούν στις ανάγκες και τις επιθυμίες όλων των κατοίκων τους**.

Πιστεύουμε επίσης ότι ο (επανα)σχεδιασμός της πόλης θέτοντας στο **επίκεντρο τις καθημερινές ανάγκες των ατόμων της τρίτης ηλικίας** (μίας από τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες) θα έχει ως αποτέλεσμα πόλεις πιο φιλικές και ασφαλείς για όλες, όλους και όλα μας.

Οι στόχοι της δράσης

Άμεσοι στόχοι της δράσης **“Αθήνα: Πόλη για όλες τις ηλικίες”** είναι η **καταγραφή των βιωμάτων, αναγκών και επιθυμιών** των ατόμων της τρίτης ηλικίας - δίνοντας ιδιαίτερη **έμφαση στις ανάγκες των γυναικών** - στον δημόσιο χώρο της πόλης και μία πρώτη ανάπτυξη προτάσεων από τις/τους ίδιες/ους για μία πόλη φιλική για όλες τις ηλικίες.

Έμμεσοι στόχοι της δράσης είναι η **ενδυνάμωση των ίδιων των ατόμων** της τρίτης ηλικίας για τη **συμμετοχή τους στα κοινά** και στην **(ανα) διαμόρφωση των γειτονιών** τους συγκεκριμένα, η ενίσχυση της αίσθησης του “ανήκειν” σε επίπεδο γειτονιάς και η δημιουργική επανοικειοποίηση του δημόσιου χώρου από τα ίδια τα ηλικιωμένα άτομα.

Η ταυτότητα της δράσης

Η δράση **“Αθήνα: Πόλη για όλες τις ηλικίες”** υποβλήθηκε στον 5ο χρηματοδοτικό κύκλο του προγράμματος **“Σημεία Στήριξης”** με συντονιστή το **Ίδρυμα Μποδοσάκη**, που συγχρηματοδοτούν 8 κοινωφελείς οργανισμοί. Η πρόταση έλαβε θετική αξιολόγηση και υποστηρίχθηκε κατά την υλοποίησή της από το **ΤΙΜΑ Κοινωφελές Ίδρυμα**.

Η δράση είχε πιλοτικό χαρακτήρα και υλοποιήθηκε κατά το διάστημα **Σεπτέμβριος-Φεβρουάριος 2022-2023**, σε συνεργασία με μέλη της **Λέσχης Φιλίας της οδού Κίου στην Κυψέλη**. Η συνεργασία μας με την συγκεκριμένη Λέσχη Φιλίας μας έδωσε τη δυνατότητα να προσεγγίσουμε την ευρύτερη περιοχή της Κυψέλης, μίας γειτονιάς της Αθήνας που αντιμετωπίζει πολλαπλές κοινωνικές προκλήσεις. Τον συνολικό συντονισμό και την ομαλή διεξαγωγή της δράσης υποστήριξε ενεργά και η **Αντιδημαρχία Κοινωνικής Αλληλεγγύης & Κοινωνίας των Πολιτών** του **Δήμου Αθηναίων**.

Κατά τη διάρκεια της δράσης πραγματοποιήσαμε τα εξής:

- προσαρμόσαμε/αναπτύξαμε μεθοδολογία συμμετοχικής χαρτογράφησης για τις ανάγκες της τρίτης ηλικίας,
- υλοποιήσαμε έναν κύκλο 6 βιωματικών εργαστηρίων με συμμετοχή ατόμων-μελών της Λέσχης Φιλίας,
- δημιουργήσαμε έναν συλλογικό χάρτη με τα προβλήματα που αναδείχθηκαν από τις/τους συμμετέχουσες/οντες για τις γειτονιές της Κυψέλης, αλλά και προτάσεις/στρατηγικές επίλυσής τους,
- συγγράψαμε αυτόν τον οδηγό με τη μεθοδολογία που ακολουθήσαμε και τα συμπεράσματα που προέκυψαν κατά την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος.

Ο οδηγός

Ο παρών οδηγός παρουσιάζει την πιλοτική εφαρμογή της δράσης “Αθήνα: Πόλη για όλες τις ηλικίες” με τη συμμετοχή μελών της Λέσχης Φιλίας Κυψέλης (Κίου). Σκοπός του οδηγού είναι, μέσα από την παρουσίαση της έρευνας και των συμπερασμάτων, να συγκεντρώσει την προτεινόμενη μεθοδολογία για δράσεις συμμετοχικής χαρτογράφησης με άτομα της τρίτης ηλικίας στον δημόσιο χώρο της πόλης, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για αντίστοιχες δράσεις και σε άλλες γειτονιές των ελληνικών πόλεων.

Η μεθοδολογία της δράσης

Συμμετοχική χαρτογράφηση

Θεωρούμε ότι οι ίδιοι οι άνθρωποι που ζουν σε μία γειτονιά, είναι οι πλέον ειδικοί στο να μας μιλήσουν για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν εκεί καθημερινά, αλλά και να προτείνουν λύσεις.

Μέσα από **εργαλεία και μεθόδους συμμετοχικής έρευνας και χαρτογράφησης**, όπως οι διερευνητικοί περίπατοι, οι συμμετέχουσες/οντες της δράσης γίνονται οι ίδιες/οι ερευνήτριες και ερευνητές και συμμετέχουν ενεργά στην ανάδειξη και την χαρτογράφηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν καθημερινά στη γειτονιά τους, αλλά και σε μία πρώτη διαμόρφωση λύσεων ή/και στρατηγικών επίλυσής τους.

Διερευνητικοί περίπατοι

Οι **διερευνητικοί περίπατοι (exploratory walks)** είναι μία από τα κάτω (bottom up) μέθοδος συμμετοχικής έρευνας και χαρτογράφησης. Για την ανάπτυξη της μεθόδου έχουμε βασιστεί σε προηγούμενες έρευνες/δράσεις [βλ. Femmes et Ville (Paquin, 2002), Matrix (1984), Women's Design Service (Cavanagh, 1990 και 1998)], που αποτελούν σημείο αναφοράς διεθνώς για την **ανάδειξη της έμφυλης οπτικής στον σχεδιασμό του δημόσιου χώρου**.

Κατά τη διάρκεια των διερευνητικών περιπάτων οι συμμετέχουσες/οντες περπατούν στη γειτονιά τους και καταγράφουν τις καθημερινές τους δυσκολίες και βιώματα. Ως υποστηρικτικά εργαλεία παρατήρησης, χρησιμοποιούμε συγκεκριμένους **δείκτες αξιολόγησης** (urban quality indicators) - τους οποίους θα δούμε πιο αναλυτικά στη συνέχεια - και μέσα από τη συζήτηση και τη συνεργασία μεταξύ τους, καταγράφουν πάνω σε **χάρτες της διαδρομής** που ακολούθησαν τα προβλήματα που βιώνουν καθημερινά στη γειτονιά. Στο τέλος, μεταφέρουν όλες τις παρατηρήσεις τους σε ένα μεγαλύτερο - **συλλογικό χάρτη της περιοχής** που μελέτησαν.

Δείκτες αξιολόγησης αστικής ποιότητας

Κατά τη διάρκεια των διερευνητικών περιπάτων καλούμε τις/τους συμμετέχουσες/οντες να αξιολογήσουν την εμπειρία τους στη γειτονιά με άξονα τους εξής δείκτες:

1. ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Πόσο ασφαλείς νιώθουμε στον δημόσιο χώρο της πόλης;

Ο δείκτης αυτός έχει να κάνει τόσο με τη **φυσική/σωματική** ασφάλεια όσο και με την **ψυχολογική**. Υπάρχουν για παράδειγμα κατάλληλα πεζοδρόμια; Και αν ναι, υπάρχει καλή ορατότητα από τα αυτοκίνητα ή υπάρχει κίνδυνος να συμβεί κάποιο ατύχημα; Βρίσκεται κοντά μου κάποιος άνθρωπος να με βοηθήσει σε περίπτωση ανάγκης; Θα μπορεί να με ακούσει αν φωνάξω "βοήθεια";

2. ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ

Κατά πόσο ο δημόσιος χώρος είναι εύκολα προσβάσιμος από όλα τα άτομα; Και υπό ποιους όρους;

Ο συγκεκριμένος δείκτης αφορά πρώτον, τη **φυσική προσβασιμότητα**. Το αν υπάρχουν δηλαδή εμπόδια που να δυσκολεύουν την πρόσβαση σε συγκεκριμένες ομάδες ή υποδομές που να τη διευκολύνουν, όπως π.χ. ράμπες. Υπάρχει για παράδειγμα επαρκής χρόνος για τη διάσχιση των διαβάσεων στα φανάρια από πεζά άτομα;

Δεύτερον, αφορά την **κοινωνική προσβασιμότητα**. Συνυπάρχουν διαφορετικές κοινωνικές ομάδες στο χώρο ή κυριαρχεί μία ομάδα, η οποία εμποδίζει την πρόσβαση σε κάποιες άλλες;

Τέλος, αναφέρεται και στην **οικονομική προσβασιμότητα**. Κάποιοι χώροι μπορεί να μην είναι ελεύθερα προσβάσιμοι και να απαιτείται πληρωμή κομίστρου ή η πρόσβαση να γίνεται μόνο με ΙΧ. Τέτοιοι χώροι μπορεί να είναι ένα ιδιωτικό πάρκο, μία παιδική χαρά ή ακόμη ένας χώρος στάθμευσης επί πληρωμή.

3. ΑΣΤΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ

Είναι κατάλληλα εξοπλισμένος ο δημόσιος χώρος; Έχει όλες τις απαραίτητες υποδομές για τις βασικές, καθημερινές, ανθρώπινες ανάγκες;

Ως αστικό εξοπλισμό ορίζουμε τις δημόσιες, ελεύθερα προσβάσιμες εγκαταστάσεις της πόλης, οι οποίες έχουν σκοπό να εξυπηρετούν τις ανάγκες μας. Τέτοιες είναι - μεταξύ άλλων - **τα παγκάκια, ο φωτισμός, το πόσιμο νερό (π.χ. βρύσες), οι δημόσιες τουαλέτες και οι στάσεις Μ.Μ.Μ.** Τα ερωτήματα που μπορούμε να θέσουμε εδώ δεν είναι μόνο αν υπάρχουν τέτοιες υποδομές. Είναι και επαρκείς για τις ανάγκες του πληθυσμού; Σε τι κατάσταση βρίσκονται; Είναι καλής ποιότητας; Γίνεται τακτικά η συντήρησή τους; Είναι πλήρως εξοπλισμένες;

Ένα συχνό παράδειγμα στις γειτονίες της Αθήνας είναι οι στάσεις των λεωφορείων. Πολλές φορές δεν έχουν σκίαστρο, κάθισμα, ούτε ένδειξη για το πότε έρχονται τα λεωφορεία ή, αν υπάρχουν, είναι σε κακή κατάσταση.

4. ΑΝΕΣΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Κατά πόσο ο δημόσιος χώρος επιτρέπει την άνετη κίνηση όλων των ανθρώπων;

Αυτός ο δείκτης ειδικά, είναι κεντρικός ως προς τα άτομα της τρίτης ηλικίας. Συγκεκριμένα αφορά την **προστασία από καιρικές συνθήκες**. Υπάρχει κάποιο μέρος ώστε να καταφύγουν τα άτομα σε περίπτωση έντονου ήλιου ή βροχής; Στην Κυψέλη για παράδειγμα φαίνεται να απουσιάζουν τα υπόστεγα, λόγω του ότι τα μπαλκόνια είναι πολύ χαμηλά.

Ακόμη, αναφέρεται στο **φυσικό ανάγλυφο**. Οι έντονες ανηφόρες, όπως θα δούμε παρακάτω, είναι ένα σημαντικό πρόβλημα για τα άτομα της τρίτης ηλικίας, οι οποίες σε συνδυασμό με την έλλειψη παγκακίων (βλ. Δείκτης 1. Αστικός εξοπλισμός) δυσχεραίνουν την κινητικότητά τους.

Τέλος, έχει να κάνει και με το **δίκτυο των Μ.Μ.Μ.** Υπάρχουν τακτικά δρομολόγια λεωφορείων; Έχουν καλή ανταπόκριση οι αλλαγές των λεωφορείων μεταξύ τους;

Συμμετοχική χαρτογράφηση

Στο πλαίσιο της βιωματικής χαρτογράφησης, χρησιμοποιούμε δύο είδη χαρτών:

ΧΑΡΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ

Είναι ένας μεγάλος χάρτης (μέγεθος συνήθως Α0) της γειτονιάς, την οποία χαρτογραφούμε. Στον χάρτη αναγράφονται τα ονόματα των οδών, ενώ, είναι σημειωμένα και κάποια κεντρικά σημεία της γειτονιάς που λειτουργούν ως σημεία αναφοράς, όπως και το σημείο έναρξης των περιπάτων.

Πώς χρησιμοποιείται;

Οι συμμετέχουσες/οντες καλούνται να σημειώσουν πάνω στο χάρτη με μικρά αυτοκόλλητα πού περίπου μένουν και με αυτοκόλλητα άλλου χρώματος ποια είναι τα σημεία που επισκέπτονται καθημερινά για τις ανάγκες τους (π.χ. σουπερμάρκετ, φαρμακεία, φούρνοι κτλ.), καθώς και να μας υποδείξουν τις διαδρομές που ακολουθούν και τα μέσα που χρησιμοποιούν για να φτάσουν στα σημεία αυτά.

Στη συνέχεια, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις διαδρομές τους, συν-αποφασίζουμε τις διαδρομές που θα ακολουθήσουμε στους διερευνητικούς περιπάτους.

Μετά την ολοκλήρωση των περιπάτων, καταγράφουμε μαζί με τις/ους συμμετέχουσες/οντες πάνω σε post it τις παρατηρήσεις από το δημόσιο χώρο και τα τοποθετούμε πάνω στο χάρτη στις συγκεκριμένες οδούς όπου εντοπίζεται το εκάστοτε πρόβλημα.

ΧΑΡΤΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ

Πρόκειται για μικρότερους χάρτες (μέγεθος συνήθως Α4) με τις επιμέρους διαδρομές που ακολουθούμε στους διερευνητικούς περιπάτους, με το σημείο αναφοράς-έναρξης των περιπάτων, τη διαδρομή που θα ακολουθήσουμε και τις προτεινόμενες στάσεις για συζήτηση και αναστοχασμό.

Πώς χρησιμοποιούνται;

Κατά τη διάρκεια των περιπάτων, οι συμμετέχουσες/οντες χρησιμοποιούν τους χάρτες είτε ατομικά είτε ανά δύο με τρία άτομα τόσο ως οδηγό της διαδρομής όσο και για να σημειώνουν επάνω τα προβλήματα που εντοπίζουν στον δημόσιο χώρο.

Συεντεύξεις

Παράλληλα με τη βιωματική χαρτογράφηση προτείνουμε να διεξάγονται κατ' ιδίαν ημι-δομημένες συεντεύξεις με τις/ους συμμετέχουσες/οντες που το επιθυμούν, σε χώρο όπου αισθάνονται οι ίδιες και οι ίδιοι οικεία (π.χ. κάποιο καφέ στο οποίο συχνάζουν κτλ.). Με αυτό τον τρόπο δύναται να ακουστούν οι φωνές των ίδιων των ατόμων που συμμετείχαν στο εγχείρημα και να αναδειχθούν ακόμη περισσότερο οι ξεχωριστές τους εμπειρίες.

Αθήνα: Πόλη για όλες τις ηλικίες

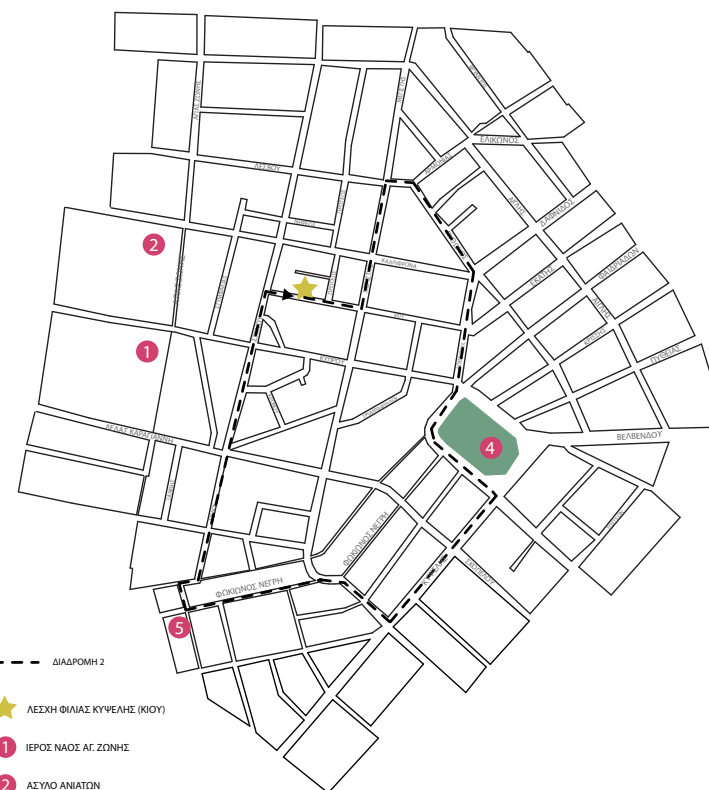
urbana

ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ

ΔΙΑΔΡΟΜΗ 2

Μεγίστης - Πύθωνος
Υακίνθου - Πλατεία Κανάρη (Κυψέλης)
Κυψέλης - Φωκίωνος Νέγρη - Σικίνου

--- ΔΙΑΔΡΟΜΗ 2

★ ΛΕΣΧΗ ΦΙΛΙΑΣ ΚΥΨΕΛΗΣ (ΚΙΟΥ)

1 ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓ. ΖΩΝΗΣ

2 ΑΣΥΛΟ ΑΝΗΛΤΩΝ

4 ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΝΑΡΗ (ΚΥΨΕΛΗΣ)

5 ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΥΨΕΛΗΣ

Η πιλοτική εφαρμογή στην Κυψέλη

Κατά τη διάρκεια της πιλοτικής εφαρμογής του προγράμματος, **“Αθήνα: Πόλη για όλες τις ηλικίες”**, πραγματοποιήθηκαν **6 συναντήσεις/βιωματικά εργαστήρια** με άτομα της τρίτης ηλικίας, μέλη της Λέσχης Φιλίας Κυψέλης Κίου.

Η σειρά και η δομή των εργαστηρίων παρουσιάζεται παρακάτω.

1ο Εργαστήριο - Γνωριμία και παρουσίαση του προγράμματος

Διάρκεια: 2 ώρες

Χώρος: Ισόγεια αίθουσα εκδηλώσεων της Λέσχης Φιλίας

Αριθμός συμμετεχουσών/όντων: 15 άτομα (10 γυναίκες)

Υλικά: Προτζέκτορας

Μέθοδοι: Παρουσίαση, Ανοιχτή συζήτηση

Σκοπός του εργαστηρίου ήταν η πρώτη γνωριμία μεταξύ της ομάδας μας και των μελών της Λέσχης και η παρουσίαση του προγράμματος “Αθήνα: Πόλη για όλες τις ηλικίες”.

Συγκεκριμένα, αφού πρώτα γνωριστήκαμε, προβάλαμε σε powerpoint κάποια προβλήματα που μπορεί να υπάρχουν στο δημόσιο χώρο της Κυψέλης όπως είναι τα κατεστραμμένα πεζοδρόμια ή η έλλειψη αστικού εξοπλισμού, ενώ τα μέλη της Λέσχης Φιλίας μοιράστηκαν κάποιες από τις εμπειρίες τους ως προς τα παραπάνω προβλήματα. Στη συνέχεια, παρουσιάσαμε το πρόγραμμα όσον αφορά τους στόχους του και τις προτεινόμενες δραστηριότητες και συζητήσαμε τον προγραμματισμό των εργαστηρίων.

2ο Εργαστήριο - Επιλογή διαδρομών

Διάρκεια: 2 ώρες

Χώρος: Ισόγεια αίθουσα εκδηλώσεων της Λέσχης Φιλίας

Αριθμός συμμετεχουσών/όντων: 15 άτομα (10 γυναίκες)

Υλικά: Προτζέκτορας, χάρτης γειτονιάς (ΑΟ), μικρά αυτοκόλλητα 2 διαφορετικών χρωμάτων, μαρκαδόροι διαφορετικών χρωμάτων

Μέθοδοι: Παρουσίαση, συλλογική χαρτογράφηση

Σκοπός του εργαστηρίου ήταν να επιλέξουμε όλες και όλοι μαζί τις διαδρομές που θα ακολουθούσαμε στους διερευνητικούς περιπάτους.

Στο 2ο Εργαστήριο συζητήσαμε με τις/τους συμμετέχουσες/ντες για το πώς, παραδοσιακά, ο αστικός σχεδιασμός ήταν αποκλειστικά απόφαση κάποιων «ειδικών», οι οποίοι εφάρμοζαν τις δικές τους ιδέες, συχνά αγνοώντας τις επιθυμίες και τις ανάγκες άλλων κοινωνικών ομάδων, όπως είναι τα άτομα της τρίτης ηλικίας, πράγμα που αποτυπώνεται στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ίδιες/οι στο δημόσιο χώρο καθημερινά.

Στη συνέχεια, μας μίλησαν για τα προσωπικά τους βιώματα και σημείωσαν πάνω στο χάρτη γειτονιάς με μπλε αυτοκόλλητα που περίπου μένουν και με πράσινα ποια είναι τα σημεία που επισκέπτονται καθημερινά για τις ανάγκες τους (π.χ. σουπερμάρκετ, φαρμακεία, φούρνοι κτλ.), καθώς και τις διαδρομές που ακολουθούν για να φτάσουν σε αυτά τα σημεία. Στη συνέχεια λαμβάνοντας υπ' όψιν τις διαδρομές των περισσότερων συν-αποφασίσαμε τις διαδρομές που ακολουθήσαμε στα δύο επόμενα εργαστήρια, με σημείο έναρξης τη Λέσχη Φιλίας.

3ο Εργαστήριο - 1ος Διερευνητικός Περίπατος

Διάρκεια: 50 λεπτά περίπατος και 30 λεπτά περιήγηση με αυτοκίνητο (με μικρότερη ομάδα συμμετεχόντων)

Χώρος: Περιοχή Αγίας Ζώνης (Σικίνου - Λέσβου - Αγ. Ζώνης - Κύπρου - Πόρου - Καλλιφρονά - Νάξου - Αμοργού - Αγ. Ζώνης - Καλλιφρονά - Σικίνου - Κίου)

Αριθμός συμμετεχουσών/όντων: 5 άτομα (4 γυναίκες και 1 άνδρας), 2 άτομα με το αυτοκίνητο

Υλικά: Χάρτες διαδρομής (A4), φωτοτυπίες (A4) με τους δείκτες αξιολόγησης αστικής ποιότητας, στυλό

Μέθοδοι: Διερευνητικός περίπατος

Σκοπός του εργαστηρίου ήταν να χαρτογραφήσουμε βιωματικά την περιοχή της Αγίας Ζώνης, συζητώντας και καταγράφοντας τις εμπειρίες των ατόμων της τρίτης ηλικίας.

Η διαδρομή επιλέχθηκε από τα ίδια τα μέλη της Λέσχης Φιλίας Κυψέλης (Κίου) στο 2ο εργαστήριο. Κατά τη διάρκεια του διερευνητικού περιπάτου, οι συμμετέχουσες/οντες μας υπέδειξαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθημερινά στη γειτονιά, με την υποστήριξη των δεικτών που είχαμε συζητήσει.

Στη διαδρομή που ακολουθήσαμε, επιλέξαμε να περάσουμε και από τα σπίτια κάποιων συμμετεχουσών και συμμετεχόντων, καθώς και από κάποια από τα σημεία που μας είπαν ότι επισκέπτονται συχνά στο προηγούμενο εργαστήριο (π.χ. σουπερμάρκετ, καφετέρια ή τη λαϊκή αγορά).

Τέλος, καθώς ένας συμμετέχων μένει την Άνω Κυψέλη και δυσκολεύεται να έρθει στη Λέσχη με τα πόδια, λόγω των απότομων ανηφόρων, επιλέξαμε να πραγματοποιήσουμε μία περιήγηση με αυτοκίνητο, ώστε να μπορέσουμε να καταγράψουμε και τις δυσκολίες της συγκεκριμένης διαδρομής.

4ο Εργαστήριο - 2ος Διερευνητικός Περίπατος

Διάρκεια: 50 λεπτά

Χώρος: Περιοχή Πλατείας Κυψέλης (Υακίνθου - Πλατεία Κυψέλης - Κασταλίας - Σπετσών - Παξών - Κεφαλληνίας - Κυκλάδων - Σύρου - Δημοτική Αγορά Κυψέλης - Φ.Νέγρη - Μεγίστης - Κίου)

Αριθμός συμμετεχουσών/όντων: 5 άτομα (4 γυναίκες και 1 άνδρας)

Υλικά: Χάρτες διαδρομής (A4), φωτοτυπίες (A4) με τους δείκτες ανάλυσης αστικής ποιότητας, στυλό

Μέθοδοι: Διερευνητικός περίπατος

Σκοπός του εργαστηρίου ήταν να χαρτογραφήσουμε βιωματικά την περιοχή ευρύτερα της Πλατείας Κυψέλης.

Συνολικά, ο δεύτερος περίπατος κινήθηκε στην ίδια λογική με τον πρώτο. Και στη δεύτερη διαδρομή, η οποία επίσης επιλέχθηκε από τα μέλη της Λέσχης Φιλίας, συν-αποφασίσαμε να περάσουμε από τα σπίτια κάποιων συμμετεχουσών και συμμετεχόντων με στόχο να αντιληφθούμε καλύτερα τις διαδρομές που ακολουθούν καθημερινά στη γειτονιά.

Κατά τη διάρκεια του διερευνητικού περιπάτου, οι συμμετέχουσες/οντες μας υπέδειξαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθημερινά στη γειτονιά, με την υποστήριξη των δεικτών που είχαμε συζητήσει.

5ο Εργαστήριο - Συλλογική Χαρτογράφηση

Διάρκεια: 1 ώρα

Χώρος: Ισόγεια αίθουσα εκδηλώσεων της Λέσχης Φιλίας

Αριθμός συμμετεχουσών/όντων: Περίπου 15 άτομα (10 γυναίκες)

Υλικά: Χάρτης περιοχής (ΑΟ), post-it διαφορετικών χρωμάτων, στυλό

Μέθοδοι: Συλλογική χαρτογράφηση

Σκοπός του εργαστηρίου ήταν να αποτυπώσουμε συλλογικά πάνω στον μεγάλο χάρτη της περιοχής όλα τα προβλήματα που αναφέρθηκαν κατά τη διάρκεια των δύο περιπάτων, καθώς και να συζητήσουμε προτάσεις ή/και στρατηγικές επίλυσής τους.

Εργαστήκαμε στο χώρο της Λέσχης Φιλίας, όπου γράψαμε σε post-it διαφορετικών χρωμάτων, ανά δείκτη, τις παρατηρήσεις από τους δύο διερευνητικούς περιπάτους συνολικά και τις κολλήσαμε πάνω στο χάρτη στις συγκεκριμένες οδούς όπου εντοπίστηκε το εκάστοτε πρόβλημα.

6ο Εργαστήριο - Συνεντεύξεις

Διάρκεια: 3 συνεντεύξεις, διάρκειας 1,5 με 2 ώρες η κάθε μία

Χώρος: Καφετέρια στην Κυψέλη

Αριθμός συμμετεχουσών/όντων: 3 γυναίκες

Υλικά: Μαγνητόφωνο, φόρμες συναίνεσης, τετράδιο σημειώσεων, στυλό

Μέθοδοι: Ημι-δομημένες συνεντεύξεις

Σκοπός του εργαστηρίου ήταν να αναδειχθούν τα προσωπικά βιώματα των συμμετεχουσών ως προς τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στον δημόσιο χώρο της Κυψέλης.

Το 6ο Εργαστήριο πήρε τη μορφή συνεντεύξεων κατ' ιδίαν με μέλη της Λέσχης Φιλίας που συμμετείχαν στους περιπάτους και θέλησαν να μοιραστούν μαζί μας την εμπειρία τους. Οι συνεντεύξεις συμπεριλάμβαναν μεταξύ άλλων συζήτηση για τα προβλήματα του δημόσιου χώρου της Κυψέλης με άξονα τους δείκτες ανάλυσης αστικής ποιότητας, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στους δρόμους της Κυψέλης, καθώς και την εμπειρία τους από το πρόγραμμα "Αθήνα: Πόλη για όλες τις ηλικίες".

Ο κύριος λόγος που επιλέξαμε να διεξάγουμε κατ' ιδίαν συνεντεύξεις ήταν γιατί παρατηρήσαμε ότι κάποια άτομα της τρίτης ηλικίας - κυρίως γυναίκες - ένιωθαν πιο άνετα να εκφραστούν σε κατ' ιδίαν συζητήσεις και όχι τόσο ομαδικά. Οι συνεντεύξεις, πέρα από εργαλείο έρευνας, προβλέπεται να χρησιμοποιηθούν τόσο για την περαιτέρω επικοινωνία του προγράμματος όσο και ως ανατροφοδότηση για τη δράση.

Τα άτομα της τρίτης ηλικίας αντιμετωπίζουν προβλήματα στον δημόσιο χώρο που ίσως δε γίνονται ορατά από τον εύρωστο πληθυσμό. Προβλήματα όπως η έλλειψη αστικού εξοπλισμού, όπως είναι τα παγκάκια ή η κακή συντήρηση των πεζοδρομίων επηρεάζουν κάποιες κοινωνικές ομάδες περισσότερο από κάποιες άλλες, ενώ πολλές φορές οι επιπτώσεις, όπως είδαμε, μπορεί να είναι δραματικές.

"Δεν μπορώ να περπατήσω, δεν μπορώ να κάνω βόλτες, για βόλτες δεν μπορώ. Γιατί σταματάω στο δρόμο πόσες φορές, δεν ξέρω..."

κυρία Λουίζα

"Για μένα δεν είναι μόνο η Φωκίωνος. Υπάρχουν όλοι οι παράδρομοι που είναι σε πολύ κακή κατάσταση."

κυρία Αντωνία

"Πάω και από το πεζοδρόμιο βεβαία, αλλά επί το πλείστον φοβάμαι."

"... είναι δύσκολο ανέβα-κατέβα στα πεζοδρόμια..."

κυρία Βούλα

Προσαρμογή της μεθοδολογίας για άτομα της τρίτης ηλικίας

Η μεθοδολογία βασίστηκε σε προηγούμενες δράσεις που έχουμε πραγματοποιήσει ως URBANA με άλλες ευάλωτες ομάδες, την οποία προσαρμόσαμε για τις ανάγκες της τρίτης ηλικίας. Παρακάτω προτείνουμε κάποιες συμβουλές, με βάση της δική μας εμπειρία, που μπορείτε να ακολουθήσετε κατά την εφαρμογή της βιωματικής χαρτογράφησης με άτομα της τρίτης ηλικίας.

Συγκεκριμένα προτείνουμε να:

Οικοδομήσετε μία σχέση εμπιστοσύνης.

Από την πρώτη μας επαφή με τα μέλη της Λέσχης Φιλίας Κυψέλης (Κίου), παρατηρήσαμε ότι υπήρχε ένα έντονο αίσθημα ματαιώσης. Αρκετά από τα άτομα θεωρούσαν ότι εφόσον δεν έχει ακουστεί η φωνή τους και οι ανάγκες τους σε σχέση με τον δημόσιο χώρο μέχρι στιγμής δεν πρόκειται ποτέ να αλλάξει κάτι, συνεπώς δεν θα είχε νόημα η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Με βάση αυτό, προσπαθήσαμε να χτίσουμε με υπομονή (εξηγώντας διαρκώς τους στόχους του προγράμματος) και συνέπεια (συναντιόμασταν σταθερά κάθε εβδομάδα για 2 μήνες περίπου) μία σχέση εμπιστοσύνης μαζί τους με αποτέλεσμα σταδιακά να μας εμπιστευθούν περισσότερο και να αυξηθεί η συμμετοχή στις δράσεις. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με μικρές αλλαγές που καταφέραμε να επιφέρουμε σε επίπεδο αστικού χώρου κατά τη διάρκεια των δράσεων (π.χ. η άμεση αντικατάσταση χαλασμένου κάδου από τον Δήμο σε σημείο που είχε επισημανθεί από συμμετέχουσα), βοήθησαν να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη τους στην ομάδα μας και η πίστη ότι η φωνή τους ακούγεται και μετράει.

Ακολουθήσετε μία πιο διαπροσωπική προσέγγιση.

Πολλά άτομα δυσκολεύονταν να συμμετέχουν σε ομαδικά σχήματα. Έτσι, ξεκινήσαμε να συζητάμε με αρκετές/ους από τις/τους συμμετέχουσες/οντες πιο εξατομικευμένα ή σε μικρές ομάδες, ενώ προσθέσαμε και τη μέθοδο των συνεντεύξεων, προκειμένου να μπορέσουμε να κατανοήσουμε καλύτερα τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους από τον δημόσιο χώρο της Αθήνας με τρόπο που να νιώθουν και οι ίδιες/οι πιο άνετα.

Λάβετε υπ' όψιν την παράμετρο της σωματικότητας.

Τα άτομα της τρίτης ηλικίας παρουσιάζουν διαφοροποιημένες κινητικές δυνατότητες. Η σωματική κούραση και η δυσκολία να διανύσουν μεγαλύτερες αποστάσεις για χαρτογράφηση ήταν στοιχεία που συμπεριλάβαμε στην προσαρμογή της μεθοδολογίας. Γι' αυτό, επιλέξαμε να χαρτογραφήσουμε μικρές διαδρομές γύρω από τη Λέσχη Φιλίας Κυψέλης (Κίου), κάνοντας αρκετές στάσεις καθ' όλη τη διάρκεια του εκάστοτε διερευνητικού περίπατου, περνώντας μάλιστα από τα σπίτια των συμμετεχουσών/όντων. Συνολικά, η προσέγγιση που ακολουθήσαμε για να υλοποιήσουμε τη δράση ήταν πιο προσωποποιημένη και ακολούθησε τους ρυθμούς των συμμετεχουσών/όντων.

Συμπεράσματα της πιλοτικής εφαρμογής

Τόσο η συμμετοχική έρευνα όσο και οι συνεντεύξεις ανέδειξαν τα καθημερινά βιώματα των ατόμων της τρίτης ηλικίας. Παρακάτω παραθέτουμε τα βασικά σημεία των παρατηρήσεων των συμμετεχουσών/όντων ανά δείκτη που μελετήθηκε.

1. ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Φυσική/σωματική

Πεζοδρόμια: Τα πεζοδρόμια στην Κυψέλη είναι “ακαλαίσθητα” (όπως το έθεσαν οι συμμετέχουσες/οντες), βρώμικα, σπασμένα και ανισόπεδα. Σε πολλά σημεία τα καπάκια των παροχών είναι χαμηλότερα από το πεζοδρόμιο και δημιουργούνται λακκούβες, με αποτέλεσμα να έχουν συμβεί πολλά ατυχήματα. Ακόμη, στη μέση του πεζοδρομίου πολλές φορές υπάρχουν σκάλες που οδηγούν σε υπόγεια. Αυτό είναι πολύ επικίνδυνο, ιδιαίτερα για άτομα της τρίτης ηλικίας που εύκολα μπορεί να χάσουν την ισορροπία τους και να πέσουν. Τέλος, τα πεζοδρόμια είναι πολύ στενά. “Δε χωράμε στα πεζοδρόμια και περπατάμε από τους δρόμους, οπότε κινδυνεύουμε να μας πατήσουν”, είπε μία από τις συμμετέχουσες. Είναι πολύ συχνό να τους κορνάρουν τα διερχόμενα αυτοκίνητα, γιατί περπατούν αργά στο κέντρο του δρόμου.

Εγκαταλελειμμένα κτίρια: Πρόκειται κυρίως για παλιές μονοκατοικίες που έχουν εγκαταλειφθεί. Τα περισσότερα είναι σε πολύ κακή κατάσταση. Γίνονται κάποιες φορές τοπικές επιδιορθώσεις, που όμως δε διαρκούν και καταρρέουν συνεχώς κομμάτια. Πολύ συχνά αποτελούν εστίες συγκέντρωσης σκουπιδιών και μόλυνσης.

Μ.Μ.Μ.: Πολλές από τις συμμετέχουσες αποφεύγουν να χρησιμοποιούν τα Μ.Μ.Μ. “φοβάμαι μη με σπρώξουν και πέσω”, ενώ κάποιες άλλες ανησυχούν μη πέσουν θύματα κάποιας κλοπής. Οι ρυθμοί των άλλων επιβατών αλλά και του συνολικού σχεδιασμού των Μ.Μ.Μ. και του τρόπου λειτουργίας τους δεν ανταποκρίνονται στους ρυθμούς και τη μεγαλύτερη ανάγκη για αίσθημα ασφάλειας κατά τις δημόσιες μετακινήσεις που έχουν τα άτομα της τρίτης ηλικίας.

Ψυχολογική

Φόβος τη νύχτα: Η Κυψέλη έχει πολλά στενά και αδιέξοδα. Με το που νυχτώνει, καμία από τις συμμετέχουσες με τις οποίες μιλήσαμε δε βγαίνει από το σπίτι. Μία μάλιστα “κλείνεται στο σπίτι της” από τις 3 το μεσημέρι. Μας είπαν ότι γενικά τις ακολουθούν και τους λένε να τις βοηθήσουν με τα ψώνια τους, αλλά εκείνες φοβούνται και αρνούνται, φοβούμενες μην τις εξαπατήσουν.

Εγκαταλελειμμένα κτίρια: Πέραν από το ζήτημα υγιεινής και σωματικής ασφάλειας, τα εγκαταλελειμμένα κτίρια δημιουργούν ένα αίσθημα εγκατάλειψης στους κατοίκους της Κυψέλης. Το αίσθημα αυτό είναι ακόμη πιο έντονο στα πιο ηλικιωμένα άτομα που έχουν μνήμες της γειτονιάς όταν τα συγκεκριμένα κτίρια ήταν σε χρήση και γεμάτα ζωή.

2. ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ

Φυσική

Πεζοδρόμια: Πάνω στα πεζοδρόμια, τα άτομα της τρίτης ηλικίας συναντούν πολλά φυσικά εμπόδια. Συγκεκριμένα, μία γυναίκα είπε ότι τα πεζοδρόμια **διακόπτονται συνεχώς από δέντρα** (τα οποία θα έπρεπε να έχουν το δικό τους χώρο). Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις είδαμε **σκουπίδια** εκτός των κάδων σε σημεία που παρεμποδίζουν την κίνηση των πεζών. Είναι σύνηθες επίσης τα αυτοκίνητα να παρκάρουν πάνω στα πεζοδρόμια σε όλο το μήκος τους, ενώ είδαμε και δύο **κάδους** να μπλοκάρουν ράμπες για ΑμεΑ. Χαρακτηριστικό είναι ότι μία συμμετέχουσα κουβαλούσε μαζί της ένα καροτσάκι για τη λαϊκή και το πήρε αγκαλιά προκειμένου να κινηθεί στα πεζοδρόμια της διαδρομής.

Φυσικά εμπόδια όμως υπάρχουν και περιμετρικά των πεζοδρομίων. Συγκεκριμένα, τα **φρεάτια** είτε είναι στενά είτε έχουν φράξει, με αποτέλεσμα να λιμνάζουν νερά στις γωνίες των πεζοδρομίων. Είναι σημαντικό το ότι δεν είχε βρέξει καθόλου τις μέρες πριν τον περίπατο κι όμως στο πλάι των πεζοδρομίων έτρεχε νερό, το οποίο λιμνάζε στις γωνίες.

3. ΑΣΤΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ

Παγκάκια: Η Κυψέλη έχει πολλές ανηφόρες και ελάχιστα σημεία ξεκούρασης. Συγκεκριμένα, μία συμμετέχουσα μας είπε ότι ψάχνει να βρει ένα πεζούλι/σκαλί, που να είναι καθαρό για να καθίσει, γιατί δεν υπάρχουν καθόλου παγκάκια. Αλλιώς κάθετα στο πεζοδρόμιο προκειμένου να “πάρει μια ανάσα” και να συνεχίσει.

Βρύσες: Απουσιάζουν εντελώς, ενώ οι συμμετέχουσες/οντες μας είπαν ότι θα τους βοηθούσε στην καθημερινή τους κίνηση στη γειτονιά.

Κάδοι απορριμμάτων: Πολλοί κάδοι είναι χαλασμένοι. Συγκεκριμένα, σε έναν κάδο στην οδό Νάξου είχε χαλάσει ο ποδομοχλός και μία από τις συμμετέχουσες μας είπε ότι δεν είχε τη δύναμη να σηκώσει το καπάκι και να πετάξει τα σκουπίδια μέσα. Έτσι, πολλές φορές άφηνε τις σακούλες των σπουπιδιών δίπλα στον κάδο και οι γείτονες της έκαναν παράπονα. Συμπληρωματικά, υπάρχει ανάγκη για περισσότερους κάδους ανακύκλωσης. Όπως μας είπαν κάποιες συμμετέχουσες, οι κάδοι ανακύκλωσης είναι πολύ μακριά από τα σπίτια τους.

Τουαλέτες: Παντελής έλλειψη δημόσιων εγκαταστάσεων υγιεινής. “Δεν πίνω νερό όταν είναι να βγω έξω”, μας είπε μία συμμετέχουσα.

Φωτισμός: Τα στενά της Κυψέλης είναι αρκετά σκοτεινά και οι συμμετέχουσες αποφεύγουν να κυκλοφορούν στη γειτονιά όταν δύσει ο ήλιος.

4. ΑΝΕΣΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Προστασία από καιρικές συνθήκες: Στην Κυψέλη, αρκετά από τα μπαλκόνια των πολυκατοικιών έχουν χτιστεί πολύ χαμηλά και δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως υπόστεγα. Σε συνδυασμό με την απουσία μεγάλων δέντρων ή/και σκιάστρων, δεν υπάρχει κάποια προστασία από τη βροχή ή την έντονη ηλιοφάνεια.

Φυσικό ανάγλυφο: Τα άτομα της τρίτης ηλικίας δυσκολεύονται πολύ να ανέβουν τις **απότομες ανηφόρες** της Κυψέλης και αναγκάζονται να κάνουν συχνές στάσεις, χωρίς όμως να υπάρχει ο κατάλληλος αστικός εξοπλισμός (π.χ. παγκάκια). Το πρόβλημα είναι ακόμη μεγαλύτερο για όσες και όσους αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας και χρησιμοποιούν βηματοδότη.

Σύνδεση των Μ.Μ.Μ.: Δεν υπάρχει επαρκής σύνδεση Μ.Μ.Μ. μεταξύ Κυψέλης και Άνω Κυψέλης. Αν δεν έχει κάποιος/α αυτοκίνητο πρέπει να πάρει το τρόλεϊ από την πλατεία Κυψέλης (στάση Τέρμα Ο36) μέχρι ένα σημείο στην Καυκάσου όπου τερματίζουν τα τρόλεϊ (στάση Άνω Κυψέλη) και μετά να ανέβει έντονες ανηφόρες. Από ένα σημείο και μετά στην Άνω Κυψέλη δεν υπάρχει ούτε λεωφορείο ούτε καταστήματα που να δίνουν ζωή στη γειτονιά. Οι έντονες ανηφόρες σε συνδυασμό με την απουσία συγκοινωνίας επηρεάζουν σημαντικά την ποιότητα ζωής των ανθρώπων.

Αντίκτυπος & Επόμενα βήματα

Μέσα από την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος **“Αθήνα: Πόλη για όλες τις ηλικίες”**, επιδιώξαμε να ακούσουμε και να καταγράψουμε τα βιώματα των ατόμων της τρίτης ηλικίας και ιδιαίτερα των γυναικών σε σχέση με τον δημόσιο χώρο της Κυψέλης. Αυτό που προσπαθήσουμε να εμπνεύσουμε στις/στους συμμετέχουσες/οντες είναι ότι έχουν λόγο στον (ανα)σχεδιασμό της γειτονιάς τους, η οποία μπορεί να προσαρμοστεί ώστε να συμπεριλαμβάνει τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους.

Οι γυναίκες συμμετέχουσες συγκεκριμένα, στο μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους ασχολούνταν με την αφανή οικιακή εργασία και φροντίδα. Έτσι είχαν συνδεθεί με τον ιδιωτικό χώρο του σπιτιού, πράγμα που σήμαινε ότι είχαν περιορισμένη πρόσβαση στο δημόσιο χώρο της πόλης, ο οποίος θεωρείτο κατ’ εξοχήν χώρος των ανδρών. Κι όμως, έπαιξαν κεντρικό ρόλο στην ανάδειξη των προβλημάτων στο δημόσιο χώρο της Κυψέλης και στη συζήτηση προτάσεων για τη γειτονιά. Μέσα από τη δράση φάνηκε η ιδιαίτερη σχέση των γυναικών με την πόλη και αναδείχθηκε η γειτονιά ως τόπος φροντίδας.

Επόμενος στόχος μας είναι να βασιστούμε στη μεθοδολογία που παράχθηκε και δοκιμάστηκε κατά τη διάρκεια της παραπάνω πιλοτικής εφαρμογής, ώστε να υλοποιήσουμε εκτενέστερες δράσεις συμμετοχικού σχεδιασμού με άτομα της τρίτης ηλικίας τόσο στον Δήμο της Αθήνας, όσο και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας. Επιθυμία μας είναι, μέσα από αντίστοιχες δράσεις συμμετοχικής έρευνας και συμμετοχικού αστικού σχεδιασμού να συνδέσουμε τις κοινότητες με τους τοπικούς φορείς, ώστε οι αποφάσεις για τον (ανα)σχεδιασμό των πόλεων να ανταποκρίνονται σε μία μεγαλύτερη ποικιλομορφία αναγκών και επιθυμιών των κατοίκων τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Alalhesabi, M., & Rafiee, F. (2013, March 1). Evaluation of the Requirements in Public Space for Elderly: A Case Study in Kholdebarin Park, Shiraz, Iran. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 5(9), 247-257.

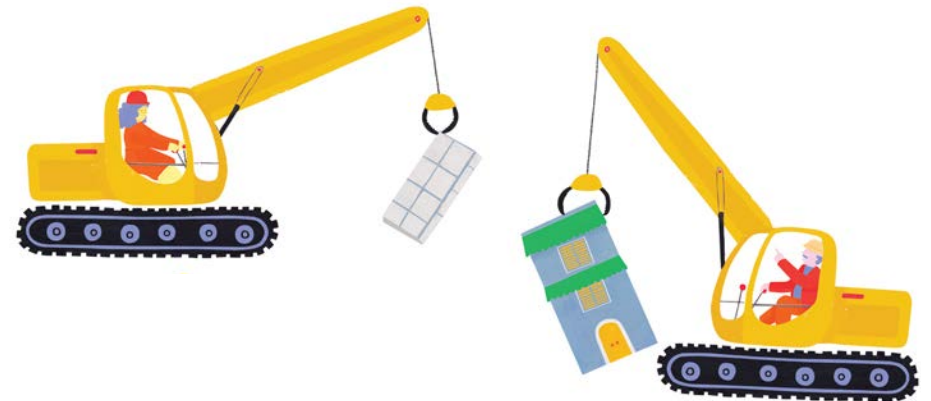
Cavanagh, S. (1990). *At Women's Convenience: A Handbook on the Design of Women's Public Toilets*. Women's Design Service.

Cavanagh, S. (1998). *Making Safer Places: A Resource Book for Neighbourhood Safety Audits*. Women's Design Service.

Matrix. (1984). *Making Space: Women and the Man-made Environment*. Pluto Press.

Raquin, S. (2002). *Guide pour un environnement urbain sécuritaire*. CAFSU : Femmes et ville.

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2022, Μαρτίου 30). Δελτίο Τύπου Οδικά Τροχαία Ατυχήματα: Έτος 2020. Πειραιάς. https://www.statistics.gr/documents/20181/17776954/NWS_SDTO4DTAN2020_30032022_GR.pdf/f9fada24-6252-b269-f95c-4b09213b2bda?t=1648627186870

urbana